

Sídlištní strategie lidu lužických popelnicových polí na středním Pováží

Lužická kultura

Lužická kultura náleží mezi širší skupinu kultur popelnicových polí, mají společné příbuzné projevy v pohřebním ritu, který byl žárový. Byla rozšířena v Polsku, ve východním Německu, v přilehlých částech České republiky a Slovenska, zkrátka ve střední Evropě, a to cca od 14. století př. n. l. do 4. století př. n. l. Charakteristické pro ni byly tedy žárové pohřby, budování hradisek jako center řemesla, obchodu a kultu a samozřejmě charakteristický projev v materiální kultuře.

Výzkumy na středním Pováží

Terénní výzkum lokalit na středním Pováží probíhá už více než 100 let. První badatelé se věnovali především kompletaci a kategorizaci nalezišť a archeologických artefaktů. Začátky systematického výzkumu si můžeme spojit s Vojtěchem Budinským-Kričkou. Do současnosti bylo již analyzováno území o rozloze přibližně 4500 km² a na něm bylo zaevidováno 176 lokalit lužické kultury a byly rozřazeny do 3 základních kategorií, známe tedy 99 sídlišť, 57 pohřebišť a 20 hradisek.

Klimatické poměry v období lužické kultury

Dobové klima rozhodně ovlivňovalo osídlení. Nejstarší horizont lužické kultury lze popsat jako velmi suchou periodu s výrazným srážkovým deficitem. Ve 12. století poté nastala kratší vlažná oscilace s nižšími teplotami. Začátek pozdní doby bronzové potom lze označit jako úplně nejteplejší a zároveň nejsušší období, poté se až do poloviny 7. století ochlazovalo a lze předpokládat větší množství srážek.

Sídlištní strategie

Milan Horňák v příloze knihy zmiňuje 2 kulturní krajiny středního Pováží, ve kterých se rozvíjelo osídlení lužické kultury. Je to kulturní krajina před výskytem hradisek a kulturní krajina s hradisky.

Osídlení kulturní krajiny před výskytem hradisek

Tato první etapa formování kulturní krajiny lužické kultury se odehrála ve stupních BC a BD, jde o starší horizont lužické kultury. Charakteristickým rysem nejstaršího horizontu osídlení je tedy absence hradisek. Tato fáze se nese především ve znamení vnější kolonizace severozápadního Slovenska. Kolonizovali hlavně mírně vyvýšené polohy s rovnými povrchy, vyhýbali se nivním půdám. Z tohoto období známe 11 sídlišť a 22 pohřebišť. Vnitřní struktura sídlišť nevykazuje stopy jakéhokoliv zvláštního prostorového rozdělení, ale obecně naleziště

lužické kultury vykazují znaky lineární organizace osídlení, přičemž řeka Váh představuje hlavní podélnou osu. Díky pohřebištím lze poukázat na vysokou stabilitu osídlení, protože na většině se začalo pohybovat právě v tomto starším období s přesahem do středního/mladšího horizontu.

Osídlení kulturní krajiny s hradisky

Jedná se o střední a mladší horizont lužické kultury (HA-HB1; HB-HC1/HC). Charakteristický je výskyt nové sídlištní formy - hradisek (ostrožná, centrální, vyvýšená, výšinná), dále zahuštění sídelní struktury, dlouhodobé používání pohřebišť a velký počet depotů bronzových předmětů. Z tohoto období je známo 53 sídlišť a 12 pohřebišť. Tato kulturní krajina trvala velmi dlouho. Mezi nejčastější typy nalezišť z tohoto období patří tzv. sídliště 1. a 2. kategorie. Sídliště 1. kategorie se nacházejí na jihu středního Pováží, jsou to rovinná sídliště, obvykle v těsné blízkosti vodních toků. Ne ovšem v blízkosti Váhu (časté záplavy, nestabilní koryto...). Mají větší potenciál pro zemědělství.

Sídliště 2. kategorie se nachází na mírně vlněném terénu, na svazích. Na těchto sídlišťích pravděpodobně existoval zvýšený podíl sezónního pastevectví a kombinovali zemědělsko - chovatelskou hospodářskou strategii

Jižní a střední regiony tedy považujeme za hospodářsky nejvyspělejší, tento prostor měl strategickou úlohu jako území, přes které vedly důležité komunikace. Zároveň zde bylo vhodné podnebí a úrodné půdy. Severněji položené regiony nebyly tolik hospodářsky vyspělé. Je zde menší hustota sídlišť i hradisek, ale měli strategicko-vojenské výhody a rozvíjeli zde mnohá řemesla.

Celkové prostorové uspořádání sídlištních komplexů svědčí o existenci společnosti se základními prvky náčelnické společnosti.

Použitá literatura:

Horňák, M. 2016: Sídliskové stratégie ľudu lužickej kultury na Strednom Považí (apendix). In: Benediková, L. - Katkinová, J. - Budinský-Krička, V. - Horňák, M., Ilava, poloha Porubská dolina, Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied; Nitra: Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied, 454-506.